

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ความหมายของพรรคการเมือง

คำว่า "พรรคการเมือง" มีรากศัพท์มาจากคำในภาษาละตินว่า "pars" แปลว่า "ส่วน" (part) และตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "political party" ส่วนภาษาฝรั่งเศส ตรงกับคำว่า "partie politique" และในภาษาเยอรมันว่า "politische partai"¹

จากความหมายของรากศัพท์ในภาษาลาตินของคำว่า "pars" ซึ่งแปลว่า "ส่วน" นี้เองที่ทำให้เราทราบว่าพรรคการเมืองหมายความถึง "ส่วนของประชาชน" อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐ ซึ่งก็หมายความว่า พรรคการเมือง หมายถึง การที่ประชาชนมีความอิสระที่จะแบ่งออกเป็น "ส่วน" (part) ตามความคิดที่เป็นอิสระของเขานานด้านต่างๆ ไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม² ทั้งนี้เพื่อจุดมุ่งหมายที่จะยังประโยชน์ให้กับตนเองอย่างมากที่สุดนั่นเอง

ทฤษฎีกำเนิดพรรคการเมือง (Theories of Origin of Political Party)

Maurice Duverger อธิบายบายกำเนิดของพรรคการเมือง มาจากแนวความคิด

---

¹ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์, 2524) หน้า 5.

²เรื่องเดียวกัน

ของรัฐบาล (Parliamentary Theories) พรรคการเมืองจึงเกิดจากการรวมตัวกันทั้งภายในและภายนอกรัฐบาลเพื่อมุ่งหวังที่จะเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง ในขณะที่ Avery Leiserson อธิบายการกำเนิดพรรคการเมืองว่า เกิดจากเหตุผลทางจิตวิทยา เศรษฐกิจ สังคม อุดมคติ และการจัดการองค์การ³ ซึ่งก่อให้เกิดทฤษฎีการกำเนิดพรรคการเมืองขึ้นมา ในขณะที่เดียวกัน Joseph La Palombra และ Mylon Winer กล่าวถึงกำเนิดพรรคการเมืองซึ่งก่อให้เกิดทฤษฎีว่าด้วยสถาบัน (institutional theories)

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงทฤษฎีการกำเนิดพรรคการเมือง 4 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theories)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า พรรคการเมืองถือกำเนิดมาจากลักษณะจิตวิทยาของมนุษยชาติ ในแง่ที่ว่า มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างกันไป ตรงกับพุทธศาสนาที่ว่า นานาจิตตัง ซึ่งทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่แตกต่างกันไป บางครั้งก็ไปคล้ายคลึงกับผู้อื่น และทฤษฎีนี้ยังเชื่อว่าสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ เช่น เปลี่ยนจากความรุนแรงมาเป็นการประนีประนอม นอกจากนี้ ยังมองโลกในแง่ดีและร้ายในด้านต่าง ๆ จึงทำให้เกิดพรรคการเมืองในแนวความคิดที่ต่างกันไป เช่น พวกอนุรักษนิยมก็ก่อตั้งพรรคอนุรักษนิยม พวกที่หัวก้าวหน้าก็ก่อตั้งพรรคเสรีนิยม เป็นต้น

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์การ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า พรรคการเมืองเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคล ที่มีผู้นำ (leader) ในทางการเมืองแล้ว ทำให้ผู้ที่สนับสนุนและมีความชื่นชมศรัทธาในตัวผู้นำสมัครเข้า

---

³Avery Leserson, Parties and Political (New York : Knopf, 1958), pp.44.

เป็นสมาชิกพรรค เช่น พรรคเสรีนิยมสังคมนิยมของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม พรรคชาติสังคมของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พรรคสหประชาไทย ของจอมพล ถนอม กิติขจร ฯลฯ ซึ่งสมาชิกของพรรคดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นทหารประจำการ หรือข้าราชการประจำและบ้านานาญ⁴ และเมื่อผู้นำดังกล่าวหมดอำนาจทางการเมืองลงหรือถึงแก่กรรม พรรคการเมืองนั้นก็สิ้นสุดตามไปด้วย นอกจากนี้ที่ทฤษฎีนี้ยังเชื่ออีกว่า กลุ่มบุคคลที่ต้องการสนับสนุนผู้นำทางการเมือง จะร่วมกันจัดตั้งองค์การของพรรคการเมืองเอาไว้อย่างพร้อมสรรพอยู่แล้ว เช่น กำหนดว่าผู้ใดเป็นหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค เหรียญพรรค ฯลฯ

3. ทฤษฎีรัฐสภา (Parliamentary Theories)

ทฤษฎีนี้เกิดจากแนวความคิดของ Maurice Duverger นักรัฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ซึ่งกล่าวถึงกำเนิดพรรคการเมืองมีกำเนิดมา 2 ทาง คือ การกำเนิดพรรคการเมืองนอกรัฐสภา (extra - parliamentary origins) และกำเนิดพรรคการเมืองในรัฐสภา (inner- parliamentary origins)

3.1 การกำเนิดพรรคการเมืองนอกรัฐสภา (extra-parliamentary origins)

พรรคการเมืองมีวิวัฒนาการมาจากการรวมตัวกันนอกรัฐสภาก่อน เนื่องมาจากกลุ่มทางการเมืองบางกลุ่มมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้ามาเป็นรัฐบาล และต่อตรงกับรัฐบาลอยู่แล้ว จึงรวมตัวกันเป็นสมาคมหรือเป็นสโมสรก่อน และมีการหาสมาชิกเพิ่ม ต่อมาได้มีการยกฐานะเป็นพรรคการเมืองเพื่อหวังจะเป็นรัฐบาลเสียเอง

ในอังกฤษ กลุ่มเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ๆ กลุ่มศาสนานิกายบัพเตสต์และ

---

⁴(วิเทศกรณีย์ 2518), เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์รวมการพิมพ์, 2518).

กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองค้าได้มีส่วนก่อตั้งพรรควิก (Whig) ซึ่งต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นพรรคอนุรักษนิยม ส่วนเจ้าของที่ดินรายย่อยและกลุ่มศาสนานิกายเชิร์ชออฟอิงแลนด์มีส่วนก่อให้เกิดพรรคทอรี (Tory) ซึ่งต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นพรรคแรงงาน (Liberal Party)⁵ ในขณะที่เดียวกันภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดโรงงานต่างๆ มากมาย จึงทำให้เกิดสมาคมกรรมกรขึ้นต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นพรรคแรงงาน (Labour Party)

3.2 การกำเนิดพรรคการเมืองในสภา

พรรคการเมืองอาจเกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกรัฐสภาเอง โดยเริ่มต้นจากสมาชิกมีความจำเป็นต้องปรึกษาหารือกัน และวางแผนในการดำเนินงานร่วมกันในการทำหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภา และการขยายกลุ่มสมาชิกให้ใหญ่ขึ้น ในเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไป สมาชิกรัฐสภาเหล่านี้มีความประสงค์ที่จะได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่สภาอีก จึงได้ก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาในรูปแบบของคณะกรรมการสำหรับการดำเนินการเลือกตั้ง และในที่สุดก็วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นพรรคการเมือง

4. ทฤษฎีว่าด้วยสถาบัน (Institutional Theories)⁶

ระบบการเมืองจำเป็นต้องมีสถาบันต่างๆ เข้ามาทำหน้าที่ในระบบและพรรคการเมืองก็มีการกำเนิดขึ้น จากความจำเป็นที่ต้องมีสถาบันที่จะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองประเทศกับประชาชนภายในประเทศ ในลักษณะที่ประชาชนเป็นผู้คัดเลือกตัวแทนของตนเข้าไปมี

---

⁵Peter G.J.Pulzer, Political Representation and Election in Great Britain (London : Geoge Allen & Unwin, 1968), pp.16-38

⁶Joseph Lapalombara, and Mylon Weiner, Political party and Political Development (New York) : Princeton University Press, 1966), PP.7-12

อำนาจเป็นปากเป็นเสียงรักษาผลประโยชน์และดำเนินการให้เกิดความสุข ความสงบความมั่นคง ปลอดภัยแก่พวกตน ระบบพรรคการเมืองแบบนี้จึงมีบทบาทสำคัญอยู่ในระบบรัฐสภาและถือกำเนิดจากรัฐสภา พัฒนาการอันสำคัญของพรรคการเมืองแบบนี้คือ การหาเสียงสนับสนุนสร้างความนิยามในหมู่ประชาชน เพื่อให้เลือกบุคคลในพรรคของตนเข้ามาให้มากที่สุด เพื่อให้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองคือเป็นรัฐบาล

ทฤษฎีผู้นำ

ผู้นำ (leadership) คือผู้ที่สามารถชี้แนะ หรือมีอำนาจอิทธิพลในการกำหนดกิจกรรมให้ผู้อื่นดำเนินการตามได้ หัวหน้าพรรคการเมืองคือผู้นำทางการเมืองที่สามารถนำพาพรรคการเมืองให้ดำเนินการอยู่ได้ในระบบการเมือง

คำจำกัดความของการเป็นผู้นำ มีนักวิชาการท่านต่าง ๆ ได้เสนอไว้ดังนี้

ราล์ฟ เอ็ม สโตกดิลล์ (Ralph M. Stogdill) ได้ให้ความหมายของการเป็นผู้นำว่า เป็นกิจกรรมของการที่จะสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือกลุ่ม เพื่อที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการดำเนินงานให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้⁷

วาร์เรน จี. เบ็นนิส (Warren G. Bennis) ให้ความหมายของการเป็นผู้นำ คือ

---

⁷อุทัย หิรัญรัต, ประมุขศิลป์ : ศิลปะของการเป็นผู้นำ, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรือเดียนสตรี, 2524), หน้า 12.

กระบวนการชักนำผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติตามที่ต้องการ⁸

ริชาร์ด และ กรีนโลว์ (Max D. Richards and Paul S. Greenlow) กล่าวว่า การเป็นผู้นำหมายถึงการที่บุคคลผู้นั้นสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของตน และให้ผู้อื่นปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของตน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง⁹

จากนิยามทั้งหลายข้างต้น มีข้อพึงสังเกตว่านักวิชาการมีความเห็นพ้องต้องกันว่าความเป็นผู้นำคือกิจกรรมในการสร้างอิทธิพลจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาหรือกลุ่ม เพื่อที่จะก่อให้เกิดความพยายามร่วมกันในการทำงาน โดยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง¹⁰

สรุปได้ว่า ลักษณะร่วมกันที่แสดงว่าใครเป็นผู้นำ อาจพิจารณาได้จากหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1. ใดคนเป็นแกนนำในกลุ่ม
2. ใดคนมีตำแหน่งสูงกว่าคนอื่นในกลุ่ม
3. ใดคนมีอิทธิพลต่อการกระทำใด ๆ ของกลุ่ม

---

⁸Ralph M. Stogdill "Leadership, Membership and Organization" Psychological Bulletin, January 1950 p.4 อ้างใน อุทัย หิรัญโรต, อ้างแล้ว, หน้า 12.

⁹Warren G. Bennis "Leadership Theory and Administrative Behavior The Problem of Authority " Administrative Science Quarterly December 1959 p.261. อ้างใน อุทัย หิรัญโรต, อ้างแล้ว, หน้า 12.

¹⁰อุทัย หิรัญโรต, ประมุขศิลป์ : ศิลปะของการเป็นผู้นำ, หน้า 13.

4. ใครคือผู้ที่คนส่วนใหญ่ในกลุ่มชื่นชมและยอมรับนับถือ

5. ใครคือสัญลักษณ์ของกลุ่ม

ดังนั้น หากผู้ใดมีลักษณะร่วมกันเช่นดังกล่าวนี้ เขาผู้นั้นคือผู้นำ

ประเภทและลักษณะของผู้นำ

พิจารณาความเป็นผู้นำจากสถานภาพ จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้นำตามกฎหมาย (legal leaders) หมายถึงผู้ดำรงตำแหน่งผู้นำหรือหัวหน้าคน โดยกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนขององค์การ เช่น ปลัดกระทรวง อธิบดี ผู้จัดการหรือตำแหน่งอื่น ๆ ที่มีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชา ผู้ที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าว จะมีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนดไว้ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำที่องค์การแต่งตั้ง โดยพิจารณาถึงความรู้ความสามารถและความเหมาะสม

2. ผู้นำที่เกิดจากความสามารถพิเศษ (charismatic leaders) ผู้นำประเภทนี้มีความสมบัติเป็นผู้นำหรือเกิดมาเพื่อเป็นผู้นำ โดยที่เขาได้รับตำแหน่งผู้นำจากการที่มีคุณสมบัติพิเศษในการนำคน เช่น มีบุคลิกภาพในการดึงดูดใจคน มีความสามารถในการพูด มีความเฉลียวฉลาด มีคุณธรรม เป็นต้น แต่คุณสมบัติพิเศษเหล่านี้จะต้องดีเด่นเหนือบุคคลทั่วไป ผู้นำประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งอยู่ในองค์การ แต่เขาก็สามารถครองใจผู้อื่นได้โดยอาศัยบุคลิกภาพ และอำนาจจูงใจซึ่งมีอยู่ในตนเอง

3. ผู้นำที่เป็นสัญลักษณ์ (symbolic leaders) ผู้นำประเภทนี้ โดยตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือคุณสมบัติส่วนตัวเป็นเพียงสัญลักษณ์ของกลุ่ม หรือเป็นสัญลักษณ์ของคนทั้งหลาย ซึ่งคนทั่วไปต้องเคารพนับถือ เช่น องค์พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระสังฆราช ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

ความเป็นผู้นำโดยพิจารณาจากลักษณะและวิธีการทำงาน

โดยพิจารณาความเป็นผู้นำจากลักษณะของบทบาทและวิธีการทำงาน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้นำแบบอัตตานิยม (autocratic leaders) บางที่เรียกกันว่าผู้นำแบบ "อิตตาธิปไตย" ได้แก่ผู้นำที่ชอบแสดงอำนาจหรือแสดงความเหนือกว่าบุคคลอื่น ในลักษณะที่ไม่ยอมรับความสำคัญของผู้ตาม ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่เชื่อในความรู้ความสามารถของผู้อื่น หรือเขามีความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป วิธีการทำงานของผู้นำแบบอัตตานิยม มักจะแสดงออกในรูปของการไม่ฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่ชอบให้ใครคัดค้าน ชอบความเด็ดขาด และตัดสินใจเด็ดเดี่ยว ผู้นำประเภทนี้เหมาะสมมากที่สุดในฐานะการสั่งการหรือในคราวมีเหตุการณ์วิกฤติทางการเมือง เศรษฐกิจหรือการปกครอง

2. ผู้นำแบบเสรีนิยม¹¹ (laissez - faire leaders) ผู้นำประเภทนี้เกลียดชังการใช้อำนาจ การนำคน เปิดโอกาสให้ทุกคนใช้เสรีภาพอย่างกว้างขวาง จนดูประหนึ่งว่าเป็นคนไม่มีหลักการ ทุกสิ่งทุกอย่างปล่อยให้ไปตามความคิดเห็นของผู้ตาม หรือยินยอมให้ทุกคนปกครองตนเองมากกว่าจะขึ้นมากำกับแนวทาง ซึ่งในทางวิชาการถือว่าผู้นำประเภทนี้ขาดความสานึกต่อการสร้างสรรค์ ไม่นำพาต่อผู้ร่วมงาน และไร้ความสามารถในการจูงใจ แต่วิธีการของผู้นำประเภทนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการปฏิบัติงานและใช้ความคิดของตนเองได้มาก ผลงานที่สำเร็จเกิดขึ้นจากผู้ตามมากกว่าการนำภาวะผู้นำของผู้นำ

3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (democratic leaders) ผู้นำแบบประชาธิปไตยนี้

---

¹¹อุทัย นิรัญเต, ประมุขศิลป์ : ศิลปะของการเป็นผู้นำ, หน้า 13.

ยอมรับกันว่าเป็นแบบอย่างผู้นำที่ดี อำนวยผลในการบริหารงานมากที่สุด วิธีการทำงานของผู้นำประเภทนี้ คือ ให้ความสำคัญความเห็นของกลุ่มเหนือกว่าของตัวเองและยอมรับความสำคัญของกลุ่ม โดยเชื่อว่าความสำเร็จแห่งงานเกิดขึ้นเพราะพลังของกลุ่ม ผู้นำแบบประชาธิปไตย จึงมักจะยินยอมให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดเป้าหมายขององค์กร ซึ่งทำให้เกิดการสนับสนุนและความเข้าใจอันดี อันจะเป็นพลังให้การบริหารงานบังเกิดประสิทธิผล ผู้นำแบบประชาธิปไตยเป็นผู้นำที่ใช้อิทธิพลจูงใจคน และใช้ความรู้ความสามารถของแต่ละคนให้เป็นประโยชน์แก่องค์กรมากที่สุด¹²

การใช้อิทธิพลจูงใจ เป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำ ซึ่งอาจพิจารณาได้จากลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความเป็นคนไม่มีพิธีรีตอง โดยทั่วไปแล้วบุคคลที่เป็นผู้นำที่มีสถานะเป็นพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน เช่น มียศศักดิ์ เครื่องแบบ ที่อยู่อาศัย หรือสำนักงานอันร่ำรวย เป็นต้น แต่ในทางกลับกัน ความเป็นคนไม่มีพิธีรีตองของผู้นำหลังจากที่สถานะของเขาในฐานะที่เป็นผู้นำมั่นคงดีแล้ว อาจกลายเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลที่สุด โดยแนะนำให้ผู้ถูกนำเห็นว่าผู้นำเป็น "คนธรรมดา" "เขาไม่ได้วางท่า" "เขาก็ดูเหมือนกับพวกเรานี่เอง"
2. การปรากฏตัวต่อสาธารณชนของผู้นำ มีคุณค่าในการสร้างความเป็นปึกแผ่นอย่างมาก เพราะการปรากฏตัวอย่างใกล้ชิดมีคุณค่าในการเร้าอารมณ์ และคุณค่าในการแนะนำให้ผู้เลือกได้เห็นตัวเขามากที่สุด ดังนั้นผู้นำควรจะต้องปรากฏตัวต่อหน้าสาธารณชนบ่อยครั้ง และใช้เรื่องราวในการกระตุ้นใจอย่างฉลาด
3. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การโฆษณาเป็นการจูงใจที่มีคุณค่าในการสร้างเกียรติคุณในการเร้าใจ การผูกพันใจคน การโฆษณาประชาสัมพันธ์ เป็นการดำเนินการอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา เพื่อให้ข่าวสารแก่ผู้ตาม หรือผู้ประสงค์จะเป็นผู้ตาม

¹²อุทัย หิรัญรัต, ประมุขศิลป์ : ศิลปะของการเป็นผู้นำ, หน้า 21

4. การทำงานให้เป็นที่รักของผู้นำ ความจงรักภักดีของผู้ตามต่อผู้นำ เป็นด้วยความสำเร็จอันใหญ่หลวงในการนำคน ทั้งนี้เพราะคนที่มีความจงรักภักดีที่มีต่อผู้นำจะกลายเป็นบุคคลที่ถูกเราให้กระทำในสิ่งใดก็ได้ การทำตัวให้เป็นที่รักของผู้ตามนั้น ผู้นำต้องมีคุณสมบัติพิเศษหลายอย่างมีฉะนั้นจะไม่สามารถพิชิตหัวใจคนได้ คุณสมบัติพิเศษที่ผู้นำควรมี ได้แก่ ความเมตตาปราณี ความเป็นกันเอง ความยุติธรรม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เป็นต้น

คุณสมบัติของผู้นำ

การศึกษาเรื่องคุณสมบัติของผู้นำมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาอยู่หลายประการคือ ประการแรกความสำเร็จของผู้นำมิได้อยู่ที่การมีคุณสมบัติดีเด่นอย่างเดียว แต่อาจขึ้นอยู่กับสิ่งอื่นด้วย อาทิ สถานการณ์ โอกาส เวลา และสถานที่ ประการที่สอง เราไม่อาจสร้างคุณสมบัติอันพึงปรารถนาได้ทุกประการโดยเท่าเทียมกัน เพราะคุณสมบัติบางอย่างเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองกับคนแต่กำเนิด และประการที่สาม สมบัติทั้งปวงที่เห็นว่าดีไม่จำเป็นที่ผู้นำทุกคนจะต้องมีเหมือนกัน เพราะผู้นำแต่ละประเภทมีภาระกิจที่แตกต่างกัน หรือลักษณะการนำไม่เหมือนกัน ฉะนั้นการศึกษาเรื่องคุณสมบัติของผู้นำจึงศึกษาในลักษณะที่รวม ๆ กันไป ถึงคุณสมบัติทั้งปวงที่เห็นว่ามีความสำคัญ ซึ่งออร์ดเวย์ ทีด (Ordway Teed) ได้รวบรวมคุณสมบัติสำคัญ ๆ ที่เขาคิดว่าผู้นำควรจะต้องมีดังต่อไปนี้คือ¹³

1. พลังกายและพลังประสาท

ผู้นำที่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องมีพลังกายและพลังประสาทที่เข้มแข็งมีพลัง

---

¹³Ordway Teed, The Art of Leadership (New York : McGraw-Hill, 1935), Chapter VI อังานณรงค์ สินสวัสดิ์, ผู้นำการเมือง (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 17

ขั้นต้น ความอดทนและสมบุรณ์อย่างยิ่งทั้งทางกายและใจมากกว่าคนธรรมดาสามัญและประสิทธิภาพในการทำงานของผู้นำจะมีมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของร่างกายและความเข้มแข็งของประสาท

2. รู้จุดมุ่งหมายและแนวทางที่จะนำประเทศ

ผู้นำจะต้องมีจุดมุ่งหมายและแนวทางที่สำคัญๆ ของการที่จะบริหารประเทศ ผู้นำควรจะต้องรู้ว่าเขาต้องการจะให้มันเรียบร้อยอย่างไร ควรจะทำอะไรให้เสร็จก่อนเสร็จหลัง ซึ่งก็หมายความว่า ผู้นำแม้ในช่วงเวลาก่อนที่จะมีโอกาสเป็นผู้นำ ก็ควรจะมีความตั้งใจอย่างแจ่มชัดได้ว่าเขามีเป้าหมายอย่างไรสำหรับประเทศ ถ้าเขาได้เป็นผู้นำ และจะสามารถพาประเทศไปให้บรรลุเป้าหมายนั้นได้อย่างไร และผู้นำจะต้องสามารถนำคนอื่น ๆ เห็นดีเห็นชอบกับเป้าหมายและแนวทางที่เขาถืออยู่ด้วย¹⁴

3. ความกระตือรือร้น (enthusiasm)

ผู้นำจะต้องมีความเข้มแข็งที่จะให้แผนการของเขานั้นได้บรรลุผลขึ้นมา จะต้องเต็มไปด้วยความหวังและกำลังใจที่จะบากบั่นเอาชนะอุปสรรค นอกจากนั้น ผู้นำจะต้องรู้สึกสนุกในการดำเนินการไปตามแผนของเขา ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจจะรวมเรียกว่าความกระตือรือร้น (enthusiasm)

4. ความเป็นมิตรและความรัก

ผู้นำที่ดีควรจะทำให้ผู้ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนใกล้ชิดมีความรู้สึกไว้นอกจากเขาจะเป็นผู้นำแล้ว เขายังเป็นเพื่อนที่มีความผูกพันกับผู้ตาม ให้ความรักใคร่สนิทสนม

5. ความน่าเชื่อถือ (integrity)

ผู้ที่เป็นผู้ตามจะต้องมีความรู้สึกไว้วางใจผู้นำของตน พวกเขาต้องการความเชื่อมั่นว่าผลประโยชน์ของพวกเขาจะปลอดภัยภายใต้การดำเนินการของผู้นำ

---

¹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 17

ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผู้ตามจะต้องรู้สึกว่าคุณนั้น "ไว้วางใจ" และเป็นคน
สัญญาอะไรแล้วต้องทำให้สำเร็จ

6. ความกล้าตัดสินใจ

ผู้นำย่อมจะต้องประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย และอาจจะเกี่ยวกับความ
เป็นความตายของชาติ ความสงบสุขของสังคม ความก้าวหน้าหรือล่าช้าทางเศรษฐกิจ

ความสำเร็จของผู้นำอาจจะดูได้จากผลงานของเขา ดังนั้นการกล้าตัดสินใจและ
การใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจที่ถูกต้องจึงมีความสำคัญมาก

7. สติปัญญาความรอบรู้

ผู้นำควรเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ มากกว่าคน
สามัญทั่วไป ผู้นำบางคนอาจจะมีศึกษาน้อย แต่ก็อาจจะสร้างความรอบรู้จากการอ่าน ความ
เฉลียวฉลาด รอบรู้หมายถึง ความสามารถที่จะมองเห็นปัญหา มองเห็นสาเหตุและวิธีแก้ ผู้นำจะ
ต้องสามารถที่จะเอาประสบการณ์ในอดีตมาใช้ช่วย เป็นเครื่องตัดสินใจเหตุการณ์ในปัจจุบัน ทำ
ให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

ส่วนในด้านอารมณ์ขันนั้น เป็นประดุกน้ำมันหล่อลื่นในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
เพราะจะช่วยไม่ให้เกิดความตึงเครียดจนเกินไปในบางครั้ง

8. ครูที่ดี

การเป็นครูที่ดีก็เนื่องจากในฐานะของคุณนั้น เขาจะต้องสามารถชี้แนวทางที่
ควรจะทำเนิ่น เหตุผลหรือความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขวิธีการบางอย่าง บางครั้งบริวารอาจจะไม่
มีความคิดอย่างที่ผู้นำคิดมาก่อน ผู้นำก็จะต้องสามารถถ่ายทอดความคิดชักจูงให้บริวารคล้อยตาม
เขาให้ได้

9. ศรัทธาและความเชื่อมั่น

ผู้นำจะต้องมีความศรัทธาและความเชื่อมั่นในงานของตนเองอย่างมั่นคง ในการ
ทางานบริหารประเทศนั้น บางครั้งกลุ่มผู้ที่ทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองอาจจะรู้สึกเหนื่อยหน่ายเฉื่อยชา
ผู้นำจะต้องสามารถกระตุ้นให้พวกบริวาร เกิดความกระฉับกระเฉงมีความกระตือรือร้นอยู่ เป็นระยะๆ
กล่าวคือ ผู้นำจะต้องสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ตามเขาให้มากขึ้น

คุณสมบัติอื่น ๆ ของผู้นำ

นักวิชาการท่านอื่น ๆ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำไว้ดังนี้

เมย์ สมิธ (May Smith) เสนอว่าคุณสมบัติที่ผู้นำควรจะมีดังนี้¹⁵

- (1) มีเขวาคณะและวิจารณ์ที่ดี
- (2) มีความคิดคำนึงดี
- (3) มีอารมณ์ดีคงเส้นคงวา
- (4) มีความยุติธรรม
- (5) มีความรับผิดชอบ
- (6) มีอารมณ์ขัน

เชสเตอร์ ไอ. บาร์นาร์ด (Chester I. Barnard) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำว่า¹⁶

- (1) มีอาการเป็นผู้มีชีวิตชีวา
- (2) มีความสามารถในการตัดสินใจรวดเร็วและถูกต้อง
- (3) มีความสามารถในการจูงใจคน
- (4) มีความรับผิดชอบ
- (5) มีความฉลาด ไหวพริบ และมีความรอบรู้ทันโลกและทันเหตุการณ์

ซีซิล อี. กู๊ด (Cicile E. Goode) เสนอว่า ผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- (1) มีสติปัญญาเหนือบุคคลอื่นโดยทั่วไป

---

¹⁵ ธรรมรส ชาติบุญชู, มนุษย์สัมพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์แมส, 2519), หน้า 153.

¹⁶ อุทัย หิรัญเด, ประมุขศิลป์ : ศิลปะของการเป็นผู้นำ, หน้า 37.

- (2) มีความรู้และสนใจรอบด้าน
- (3) มีความสามารถในการพูดและการเขียน
- (4) มีจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ สมบูรณ์
- (5) มีความคิดริเริ่ม
- (6) มีฝีมือที่จะทำให้ผู้อยู่ด้อยกว่าได้บ้างกับประชาชนประสานงานกันอย่างดีที่สุด¹⁷

ทฤษฎีชนชั้นนำ (Elite Theory)

ทฤษฎีชนชั้นนำเป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่อธิบายลักษณะทางสังคมว่ามีความไม่เสมอภาคในลักษณะต่างๆ กัน (social inequality) เป็นเรื่องของคนในสังคมกำหนดกฎเกณฑ์และจัดระเบียบการแบ่งชั้นทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำกันในสังคม และความเหลื่อมล้ำนั้นอาจแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมจึงหมายถึงการจัดคนในสังคมออกเป็นกลุ่มๆ ที่มีความไม่เสมอภาคกัน ตามฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่เกียรติยศ ชื่อเสียง ฯลฯ แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำไม่มีรากฐานอยู่บนความคิดเรื่องการแบ่งชั้นทางสังคม (social stratification) ซึ่งอธิบายว่ามีคนจำนวนน้อยที่เป็นชนชั้นนำสูงสุดของสังคม มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด ร่ำรวยหรือมีทรัพย์สินมากกว่ากลุ่มอื่นๆ เป็นกลุ่มที่ได้รับการยกย่องนับถือ คนจำนวนน้อยนี้มีอำนาจซึ่งประชาชนโดยทั่วไปไม่มี อำนาจถึงขนาดที่กำหนดว่า ใครจะได้รับการอะไร ที่ไหน อย่างไร ส่วนประชาชนทั่วไปจะถูกควบคุม โดยสถาบัน เหตุการณ์ และผู้นำ

---

¹⁷จางจี้ สมประสงค์, การบริหารพนักงานการเจ้าหน้าที่ (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2514), หน้า 349.

Vilfredo Pareto นักทฤษฎีชนชั้นนำนิยามอธิบายว่า ในสังคมสมาชิกเกือบทุกคนจะไม่เสมอภาค มีความแตกต่างกัน เนื่องจากเหตุผลทางสรีระวิทยา ทางจิตวิทยา ทางศีลธรรมและอื่นๆ โดยเฉพาะที่ Pareto เรียกว่า residues เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของทุกคน จากข้อแตกต่างในปัจจัยต่างๆที่กำหนดพฤติกรรมนี้เอง Pareto จึงได้แบ่งคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มชนชั้นนำจะมีลักษณะเฉพาะทางสรีระวิทยา จิตวิทยา และศีลธรรม ชนชั้นนำใช้ข้อได้เปรียบดังกล่าวนี้ จึงทำให้เป็นชนชั้นที่มีอำนาจในการควบคุมกลไกทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และปกครองชุมชน สมาชิกของกลุ่มนี้ฉลาด มีประสิทธิภาพ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่มีในชนชั้นอื่น ส่วนที่เหลือไม่ใช่ชนชั้นนำ เป็นสมาชิกของสังคมที่ไม่มีคุณสมบัติทางสรีระวิทยา จิตวิทยา ศีลธรรมและทางสติปัญญา บุคคลเหล่านี้เป็นชนชั้นต่ำของสังคม ดังนั้นในทุกสังคมจะมีชนชั้นนำอยู่เสมอ

อำนาจและอิทธิพลอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของชนชั้นนำสามารถแบ่งได้เป็น 2 แนวทางคือ

1) อำนาจในแง่ความสามารถ มองว่า อำนาจโดยพื้นฐานเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในสถาบัน มิใช่ตัวคน

2) อำนาจในแง่ผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะพิเศษบางอย่าง (specific interpersonal relationship) แนวทางนี้ไม่ได้คำนึงถึงทรัพยากรแห่งอำนาจ (the power resources) หรือเครื่องมือทางสถาบันที่จะถูกนำไปใช้เพื่อแสดงอำนาจ ที่สำคัญคือความสัมพันธ์ในระหว่างคนสองคน คนหนึ่งสามารถชักจูงให้อีกคนหนึ่งทำตามความปรารถนาของตนได้

Charles F. Keys ผู้ซึ่งได้ศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนไทย ได้กล่าวไว้ว่าสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการศึกษาผู้นำท้องถิ่นไทยก็คือ แนวความคิดชาวชนบทผู้นำของเขาในชุมชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งถือเป็นการพิจารณาว่าผู้นำในชุมชนอาศัยอำนาจ อิทธิพล อันใดที่จะสร้างภาวะที่ชาวชนบทยอมรับได้ Keys แบ่งประเภทผู้นำชุมชน โดยพิจารณาจากบทบาทและแหล่งที่มาของอำนาจและได้แบ่งผู้นำชุมชนออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1) ผู้นำที่มีแหล่งอำนาจมาจากระบบบริหารราชการ ในสายตาชาวชนบทแหล่งอำนาจอันเป็นที่มาของความเป็นผู้นำได้มาจากการดำรงตำแหน่งในระบบการบริหารราชการ และการปกครองภายในท้องถิ่นซึ่งได้รับอำนาจมาจากรัฐบาล ผู้นำประเภทนี้ส่วนใหญ่ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของ

รัฐในระดับท้องถิ่น เช่น ระดับตำบล อำเภอ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบบริหารงานและความคุม ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นคนมาจากถิ่นอื่น จึงอาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้นำที่มาจากคนในท้องถิ่น (non-village leader)

2) ผู้นำซึ่งมีกำเนิดมาจากผลผลิตของโครงสร้างทางสังคมของชาวชนบทหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้นำประเภทอาวุโส (elder) ในชุมชนชนบทไทย ระบบครอบครัวและเครือญาติ มีส่วนสำคัญที่กำหนดให้บุคคลผู้อาวุโสในแวดวงเหล่านี้เป็นผู้นำในหมู่บ้าน การได้รับการยกย่องใน บทบาทของผู้อาวุโส โดยสถานภาพจะเป็นผู้นำที่มาจากโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในสังคมชนบท มากกว่าที่จะมาจากโครงสร้างของสถาบันจากส่วนกลาง บทบาทของผู้อาวุโสภายในท้องถิ่น จึงมี ลักษณะส่วนตัว และส่วนรวม การเกี่ยวข้องของผู้อาวุโสในกิจกรรมท้องถิ่น จึงมักออกมาในรูป ของการชักชวนชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมสร้างวัดอุตุต่างๆ เท้าที่เป็นประโยชน์กับท้องถิ่นรวมทั้งมี หน้าที่ในการไกล่เกลี่ยตัดสินกรณีพิพาทภายในชุมชนด้วย ผู้นำท้องถิ่นประเภทนี้อายุนับว่าเป็นปัจจัย ที่สำคัญในการสร้างการยอมรับนับถือ

3) ผู้นำซึ่งได้รับอำนาจมาจากแหล่งทั้งสองในขณะเดียวกัน คือผสมผสานระหว่าง อำนาจจากระบบราชการ และอำนาจจากโครงสร้างภายในชุมชน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้นำ ประสาน (synaptic leader) บทบาทของผู้นำประเภทนี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงขอข่างาน ระหว่างชาวชนบทกับรัฐบาล บุคคลที่ทำหน้าที่ประสานงานเหล่านี้ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครู พ่อค้าภายในหมู่บ้าน เป็นต้น

ชนชั้นนำผู้ใช้อำนาจหรืออิทธิพลนั้น จำเป็นต้องมีฐานสนับสนุน ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้คน หรือกลุ่มมีอำนาจและสามารถรักษาอำนาจไว้ได้ ฐานอำนาจแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ¹⁸

---

¹⁸ลิณี ตันธวนิตย์, "การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย" อ้างถึงใน สมศักดิ์ พฤษ์พูนชัย, "การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง : ศึกษากรณีการเลือกตั้ง ส.ส.เขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะ รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 45-46.

1) สิทธิอำนาจ (authoriy) คือสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มได้จากกฎเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม มีสถาบันทางสังคมรองรับ (legal-authority) นอกจากนี้สิทธิอำนาจยังเป็นฐานะอำนาจที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในลักษณะของตำแหน่งอย่างเป็นทางการ (formal position) ซึ่งจะได้รับที่ยอมรับว่ามีอำนาจเหนืออย่างไม่มีข้อโต้แย้ง ผู้มีอำนาจในลักษณะนี้ได้แก่ข้าราชการในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล ผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการสภาตำบล หรือกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

2) ทรัพยากรทางวัตถุ (material resources) คือสิ่งที่คนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งมีมากกว่าคนอื่นๆ เช่น เงิน ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นสิ่งที่หายากและเป็นที่ต้องการของคนในสังคมชั้นน่าน ผู้ใช้อำนาจจะมีทรัพยากรทางวัตถุมากกว่าคนอื่นและจะทำการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่จะมาสู่ตน ขณะเดียวกันชนชั้นน่านจะหาประโยชน์ที่เห็นได้ชัด และสามารถให้ต่อผู้ที่ทำตามอย่างทันทีทันใดในลักษณะของการตอบแทน ประโยชน์ในแง่นี้คือประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ผู้มีอำนาจตามความหมายนี้ได้แก่ คหบดีผู้รวบรวมในชุมชน นายทุนผู้ว่าจ้าง หรือนายทุนเงินกู้ เป็นต้น

3) ทรัพยากรที่มีชีวิต (non-material resources) คือทรัพยากร ที่มีชีวิตที่จับต้องได้ เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง ตำแหน่ง ความเชื่อถือ ความรอบรู้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นฐานะอำนาจของชนชั้นน่านในลักษณะหนึ่ง ซึ่งจะได้รับที่ยอมรับนิยมชมชอบ ตลอดจนความรักศรัทธาจากคนในชุมชน หรือสังคมนั้น ผู้มีอำนาจตามความหมายนี้ได้แก่ พระ ครู คนแก่ คนเฒ่า หัวหน้าครัวเรือน เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาแล้วอาจสรุปคุณสมบัติของชนชั้นน่านได้ว่า เป็นคนจำนวนน้อยในชุมชนที่มีคุณสมบัติประการใดประการหนึ่งหรือหลายประการดังต่อไปนี้

1. เป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ที่เป็นทางการในชุมชน ได้แก่ ข้าราชการในท้องถิ่น และผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ
2. เป็นผู้ที่มีทรัพยากรมากกว่าคนอื่นๆ ไป อาจเป็นทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ทรัพย์สิน เงินทอง สิ่งของ และทรัพยากรที่เป็นนามธรรม ได้แก่ เกียรติยศ ชื่อเสียง ความรอบรู้ ความเชื่อถือ การยอมรับนับถือ ตลอดจนความรักศรัทธาจากประชาชนในชุมชนนั้น
3. เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอยู่เสมอ
4. เป็นผู้อาวุโสในชุมชน มีญาติพี่น้องมาก

5. เป็นบุคคลที่มีอาชีพต่อไปนี้คือ ข้าราชการฝ่ายต่างๆ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการสภาตำบล กรรมการหมู่บ้าน นักธุรกิจ พ่อค้า พระสงฆ์ ครู ผู้สูงอายุ เป็นต้น

6. สามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่แลกเปลี่ยนเพื่อให้ประชาชนทั่วไปปฏิบัติตามได้ กล่าวคือ สามารถแนะนำหรือชักจูงให้คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามได้นั่นเอง

ชนชั้นนำกับโครงสร้างสังคมไทย

ชนชั้นนำ จึงเป็นคนจำนวนน้อยในสังคมหรือชุมชนที่มีอำนาจและอิทธิพลเหนือประชาชนทั่วไป ชนชั้นนำจำนวนน้อยนี้สามารถแนะนำหรือชักจูงให้ประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามความปรารถนาของตนได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือชนชั้นนำเป็นคนจำนวนน้อยที่ผูกขาดอำนาจและการตัดสินใจในชุมชน¹⁹

โครงสร้างสังคมไทยถูกผูกเข้าด้วยกันด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว ดังจะเห็นได้ในทุกระดับของสังคมไทยจะพบว่ามีความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือเป็นตัวกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่มาก จนอาจจะกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมของไทยถูกกำหนดด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว เป็นสำคัญ งานที่นี้ไม่ได้ปฏิเสธว่าลักษณะความสัมพันธ์ของสังคมถูกกำหนดด้วยปัจจัยอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม เป็นต้น แต่ต้องการชี้ให้เห็นว่าพลวัตของสังคมไทยขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลอยู่มาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้ามามีอิทธิพลของสังคมไทยไม่น้อย เพราะฉะนั้นการจะเข้าใจสังคมไทยไม่

---

¹⁹มนตรี เจนวิทย์การ, "กลุ่มผลประโยชน์ชนชั้นทางเศรษฐกิจในประเทศไทย," วารสารธรรมศาสตร์ 3 (กุมภาพันธ์ 2517) : 65.

ว่าจะเป็นในด้านใดก็ตามจำเป็นที่จะต้องเข้าใจระบบของความสัมพันธ์ส่วนตัวของคนไทย เป็นพื้นฐาน ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่กล่าวถึงนี้ พอจะแยกแยะออกเป็นระบบได้²⁰

ดังที่กล่าวแล้วว่า ความสัมพันธ์ส่วนตัวจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างบุคคล ดังนั้นจุดเริ่มต้นของการพบปะกันจึงจำเป็นสำหรับคนไทยซึ่งอาจจะมีไว้หลาย ลักษณะ เช่น การเป็นญาติ เป็นเพื่อน เป็นผู้ร่วมงาน เป็นเพื่อนเรียน เป็นคนรู้จักกัน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะพบกันหรืออาจจะนำบุคคลอื่นเข้ามาพบปะกันเพิ่มขึ้น แต่ที่สำคัญคือความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อพวกเขา มีการพบปะกันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ถ้า การพบปะขาดหายไปความสัมพันธ์ส่วนตัวก็จะลดลงและขาดหายไปได้ในที่สุด ดังตัวอย่างในกรณี ของการเป็นญาติกัน โดยการเป็นญาติสะท้อนถึงการมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยปริยาย แต่ถ้าญาติ เหล่านี้ไม่มีการพบปะหรือไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ความรู้สึกผูกพันในทางส่วนตัวของผู้เป็นญาติ นั้นๆ ก็จะลดลง เป็นต้น ดังนั้นการพบปะหรือไปมาหาสู่กันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ทำให้บุคคล เหล่านี้มีความรู้สึกว่าตนเองมีความใกล้ชิดกัน ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะ สร้าง "ความไว้วางใจ" ให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลได้ เมื่อบุคคลมีความไว้วางใจต่อกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเหล่านั้นก็ง่ายที่จะนำไปสู่การพึ่งพากันต่อไป และที่สำคัญ คือ ความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับคนไทยในการเป็น "เพื่อนหรือพวก" เดียวกัน การเป็นเพื่อนหรือ พวกพ้องกันเป็นหัวใจของการกำหนดการกระทำระหว่างบุคคลของคนไทย ทั้งนี้เพราะคนไทย ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของการเป็นเพื่อนมาก กล่าวคือ การเป็นเพื่อนสำหรับคนไทยสะท้อน ถึงเงื่อนไขที่บุคคลหนึ่งจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนของตน การช่วยเหลือระหว่างเพื่อนนี้มี ประเด็นที่น่าสนใจมากคือการช่วยเหลือนี้ไม่ถูกกำหนดด้วยหลักการหรือความถูกต้อง กล่าวคือเมื่อ

---

²⁰กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบบประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 335-341.

เป็นเพื่อนกันแล้วจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันถึงแม้ว่าการช่วยเหลือกันนั้นจะขัดหรือผิดต่อหลักการหรือความถูกต้องบางอย่าง เช่น ความยุติธรรม เป็นต้น ทั้งนี้เพราะคนไทยนั้นมีความยึดมั่นอยู่ในระบบอุปถัมภ์และความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังนั้นจะเห็นนักธุรกิจมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองอย่างแยกไม่ออก เพราะนักการเมืองนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินในการดำเนินงานกิจกรรมทางการเมือง ค่าใช้จ่ายในพรรคการเมือง การใช้จ่ายเงินในการเลือกตั้ง และการดำเนินงานกิจกรรมบางประเภทต้องมียงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน ขณะเดียวกันนักธุรกิจก็จำเป็นต้องพึ่งพาระบบการเมืองทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรงก็คือการร่างพระราชบัญญัติกฎหมายข้อบังคับฯ โดยทางอ้อมก็มีหลายรูปแบบเช่นการเอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้องในการลงนามในสัญญาอนุมัติโครงการต่างๆซึ่งส่งผลในทางลบมากกว่าผลดีต่อระบบการเมือง

แนวความคิดเกี่ยวกับผู้อุปถัมภ์และลูกน้อง (Patron-Client Model)²¹

แนวความคิดเกี่ยวกับผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง ในสังคมที่กำลังพัฒนาบางแห่งนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไม่ใช่อยู่ที่กลุ่ม และการรวมกลุ่ม หากขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์เฉพาะตัวระหว่างบุคคล 2 คน ความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 คนนี้ ไม่มีลักษณะของกลุ่ม (group) ในความหมายที่แท้จริง

แนวความคิดนี้มาจากนักสังคมวิทยาชื่อ George Foster นักรัฐศาสตร์ได้นำมาใช้เป็นตัวแบบในการศึกษา ระบบการเมือง และความสัมพันธ์ทางการเมืองในสังคมที่กำลังพัฒนา

---

²¹Carl Lande, Leaders, Factions and Parties : The Structure of Philippine Politics (New Haven, Connecticut : Southeast Asia Studies Monograph Series No. 6, 1966) p. 144.

ตัวแบบผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง (patron-client model) นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 คนเท่านั้น ที่เรียกว่า บุคคล 2 คนนี้ ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน บุคคลแต่ละคนในสังคมมีอิสระที่จะเลือกผู้อุปถัมภ์ หรือผู้อุปถัมภ์เลือกลูกน้องแต่ละคน มีอิสระในการกำหนดจำนวนบุคคลที่เขาจะมีความสัมพันธ์ด้วย และมีอิสระในการเลือกว่าเมื่อใดจะสิ้นสุดความสัมพันธ์นั้น

ลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง ได้แก่

1. การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินร่วมกัน โดยแต่ละคนต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างไรก็ตาม ทรัพย์สินอาจเป็นของบุคคลเดียว หรืออยู่ในความควบคุมของบุคคลคนเดียว

2. เนื่องจากลักษณะของปฏิสัมพันธ์ของแต่ละคู่สัมพันธ์แตกต่างกัน จึงมีการให้ประโยชน์เป็นพิเศษต่อบางคนมากกว่าคนอื่น ๆ เช่น ผู้อุปถัมภ์คนหนึ่งให้ประโยชน์แก่ลูกน้อง ก. มากกว่าลูกน้อง ข. แต่ให้ประโยชน์แก่ลูกน้อง ข. มากกว่าคนที่ไม่ใช่ลูกน้อง เป็นต้น

3. เนื่องจากความสัมพันธ์เช่นนี้มีลักษณะ เปรียบบาง เพราะขึ้นอยู่กับตัวบุคคลมากกว่าหลักการ ดังนั้น การที่จะรักษาเสถียรภาพของความสัมพันธ์ไว้ได้ ก็จะต้องมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่อกันอยู่ อย่างต่อเนื่อง บุคคลแต่ละคน ต่างมีของที่ยังอีกฝ่ายไม่มี และของที่ทั้งสองฝ่ายมีนั้น เป็นสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการจะได้

4. เนื่องจากความสัมพันธ์แบบนี้ประกอบด้วยบุคคลเพียง 2 คน ดังนั้นผลประโยชน์ที่แลกเปลี่ยนกัน จึงเป็นผลประโยชน์เฉพาะเจาะจงเป็นการส่วนตัว เช่นคน 2 คน อยู่บ้านใกล้กัน คนหนึ่งเป็นช่างทอรองเท้า อีกคนหนึ่งเป็นคนขายหมู คนขายหมูให้หมูแก่คนทอรองเท้า แต่ทั้งสองจะไม่สนใจในเรื่องอื่นๆ นอกเหนือไปจากนี้ กล่าวคือ ถ้าคนขายหมูต้องการขออาญาบัตร คนทอรองเท้าจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องช่วยเหลือ และถ้าคนทอรองเท้าต้องการหาลูกค้ามาซื้อรองเท้า คนขายหมูจะไม่ไปยุ่งด้วย

อาจสรุปได้ว่า การที่มีความสัมพันธ์เช่นนี้เกิดขึ้นก็เพราะในสังคมมีความแตกต่างกันอย่างมากในด้านสถานะ ความมั่งคั่ง และอำนาจ

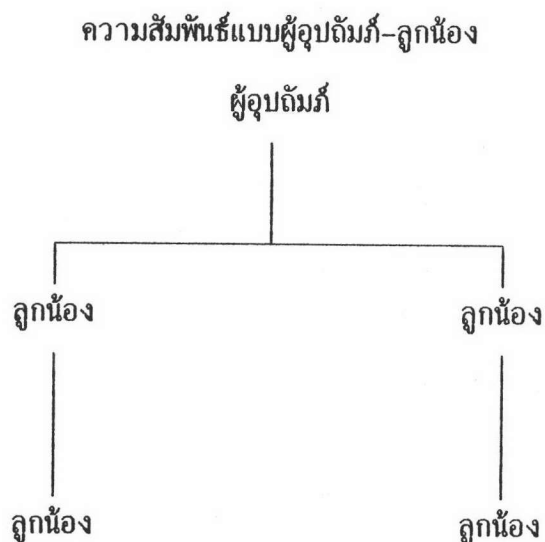
ในส่วนที่เกี่ยวกับระบบการเมืองนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบนี้ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางการเมือง และโครงสร้างทางการเมืองซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากโครงสร้างทาง

การเมืองแบบกลุ่ม คือ

1. ระบบนี้ขึ้นอยู่กับตัวผู้นำเพียงคนเดียว (ผู้อุปถัมภ์) ผู้นำเป็นผู้รวบรวมลูกน้อง
2. การก่อตัวและโครงสร้างของระบบ มีผู้นำเป็นจุดศูนย์กลาง ไม่ใช่กลุ่มเป็นจุดศูนย์กลาง ผู้นำเป็นคนที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์
3. ความสัมพันธ์ในระบบเป็นความสัมพันธ์ในทางตั้ง และระหว่างบุคคล 2 คน ในความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ และลูกน้องนี้ ถ้าจะมีความรู้สึกร่วมกันระหว่างลูกน้องก็เป็นเพราะว่าเขาต่างถือกันว่ามีนายคนเดียว

ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ลูกน้องนี้ มีลักษณะ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างนาย-ไพร่ ในสังคมไทยโบราณ และแม้แต่ในปัจจุบัน ความสัมพันธ์เช่นนี้ก็ยังคงมีอยู่มาก แม้ว่าจะมีการนำโครงสร้างขององค์การสมัยใหม่มาซึ่งก็ตาม โครงสร้างสมัยใหม่จึงกลายเป็นโครงสร้างซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ โดยที่โครงสร้างเดิมแบบผู้อุปถัมภ์-ลูกน้องยังคงเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่ไม่เป็นทางการ และในทางปฏิบัติมีความสำคัญและอิทธิพลมากกว่าความสัมพันธ์ทางการเมืองเสียอีก

เราอาจแสดงความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ลูกน้องได้ตามภาพนี้

เนื่องจากสังคมไทย เป็นสังคมที่กำลังพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในขณะที่ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง มีอิทธิพลมากกว่าความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่น สังคมไทยเป็นสังคมที่คิดถึงตัวบุคคลมาก พรรคการเมืองไทยที่เกิดจากตัวหัวหน้าพรรค ถ้าหัวหน้าพรรคหมดอำนาจหรือเสียชีวิตพรรคการเมืองไทยพรรคนั้นจะล่มไป และในทางอ้อมเดียวกัน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีอำนาจและอิทธิพลไม่ว่าจะย้ายไปอยู่พรรคไหนก็จะได้รับเลือกตั้ง เพราะประชาชนนิยมบุคคลมากกว่าหลักการ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลจึงมีอิทธิพลมาก ผู้มีอิทธิพลที่สนับสนุน สส.แต่ละคนที่มีบุญคุณในลักษณะของลูกพี่-ลูกน้องก็สามารถที่จะสั่งให้ สส.ในสังกัดย้ายไปอยู่พรรคใดก็ได้ เช่น การที่ "เสี้ยมเสี้ยม" พา สส. เก่าจาก พรรคกิจประชาคมจำนวน 5 คน ได้แก่ นายเวียง วรเชษฐ นายอารมย์ พุ่มพริยพจน์ น.ส. อุณเรือน อารีเอื้อ นายจรศักดิ์ ศรีสวัสดิ์ และนายสุทัศน์ ศรีรัตนพรรณ ย้ายไปอยู่พรรคราษฎร เนื่องจากถูกพรรคกิจประชาคมพยายามขับออกจากพรรคกรณีถอนชื่อออกจากบัญชีรายชื่อว่างใจรัฐบาลของพรรคฝ่ายค้านเมื่อเดือนเมษายน 2530 ตามคำขอของเสี้ยมเสี้ยม นายเวียง วรเชษฐให้สัมภาษณ์ไว้ว่า "คุณเจริญ (เสี้ยมเสี้ยม) ไปทางไหน พวกผมก็ต้องไปทางนั้น พวกผมเปรียบเสมือนนักมวยที่มีคุณเจริญเป็นผู้จัดการทีม คุณเจริญจะให้ชกกับใครที่ไหนก็ต้องชกด้วยทั้งนั้น"²² หรือในกรณีของพระ ทัศนะวิกรม ฯลฯ คนเหล่านี้พูดแล้วมีผลให้ชาวบ้านเชื่อถือ สังคมอุตสาหกรรม มีระบบพรรคการเมือง แต่สังคมเกษตรกรรมมี "ลูกพี่" สนับสนุนลูกพี่ หรือแยกกันก็เพราะลูกพี่ ใครเป็นใหญ่ก็มีการถือหาง จึงไม่เป็นการแปลกเลยที่ในสังคมเกษตร "Individual" มีผลอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการเอาคนมาเป็นอธิบดี ปลัดกระทรวง มาจากค่านิยม "เจ้านาย-ลูกน้อง" (patron-client)

ในทุก ๆ สังคมย่อยของสังคมไทย มีระบบ "เจ้านาย-ลูกน้อง" อันนี้เป็นแกนของการเมืองไทยเพราะฉะนั้น สังคมไทยต้องมี "ผู้อุปถัมภ์" (ลูกพี่/patron) ใครไม่มีลูกพี่ก็ไม่มีเจริญ ขณะ

---

²²มติชนรายวัน (24 พฤษภาคม 2531) อ้างาน สมบัติ จันทรวงศ์, เลือกตั้งวิกฤตปัญหาและทางออก (กรุงเทพฯ:โครงการจัดพิมพ์คปพ, พิมพ์ครั้งแรก, 2536) หน้า 116.

เดียวกัน คนเป็นใหญ่หากไม่มี "ผู้ใต้บังคับ" (ลูกน้อง/client) ก็อยู่ไม่ได้ เป็นผลประโยชน์ต่างตอบแทน

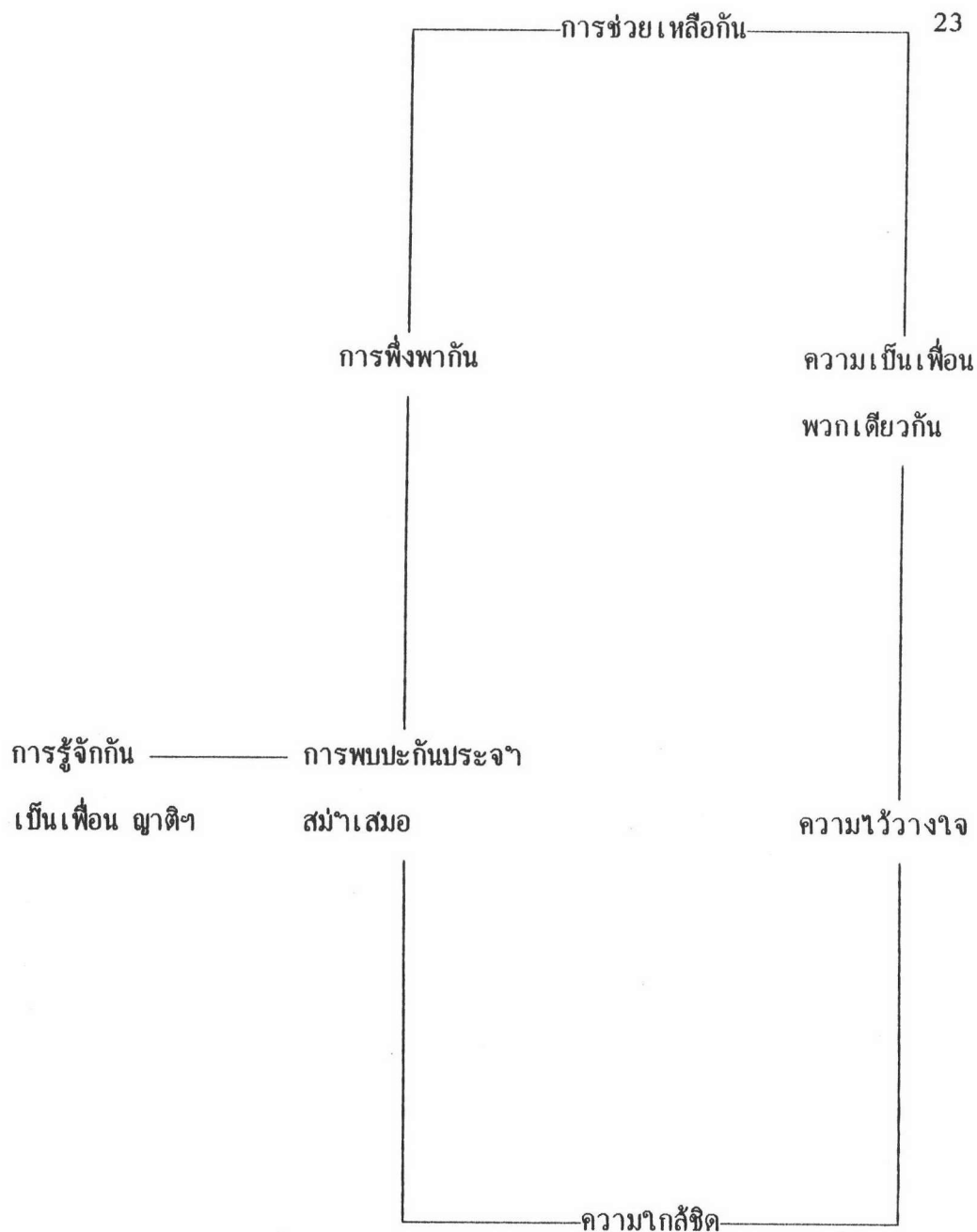
จึงมีความจำเป็นที่ว่า "คนจะเป็นใหญ่ ต้องมีลูกพี่ คนเป็นใหญ่จะอยู่ได้ต้องมีลูกน้อง" ดำรงอยู่ (exist) ทุกหน่วยของสังคมย่อย ๆ แม้แต่ในระดับรถเมล์ก็ยังมีคนขับ-กระเป๋

จากแนวความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์หรือระบบลูกพี่-ลูกน้อง (patron-client) จะได้นามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าพรรคหรือแกนนำในพรรคกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพราะเป็นระบบที่พัฒนาการมายาวนานในสังคมไทย และแทรกอยู่ในทุกหน่วยย่อยของสังคม

พรรคการเมืองกับความสัมพันธ์ในสังคมไทย

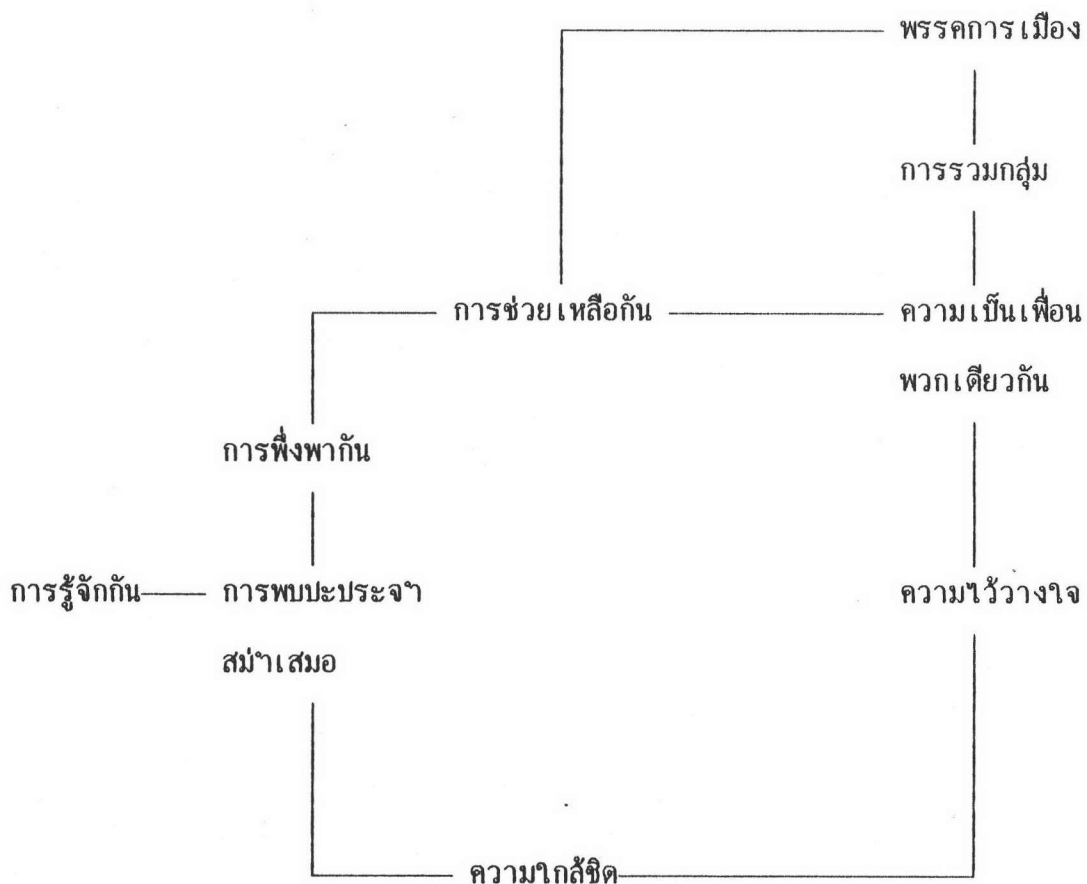
จากการกำเนิดพรรคการเมืองในสังคมไทยข้างต้น ทำให้ความสัมพันธ์ภายในพรรคการเมืองไทยมีลักษณะ เฉพาะตัว ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดลักษณะและพฤติกรรมทางการเมือง โดยในสังคมไทยระบบคิดหรือคุณค่าของคนไทย (system of social values) นั้น "ความสัมพันธ์ส่วนตัว" เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดลักษณะการเมืองไทย กนก วงษ์ตระหง่าน 2529 ศึกษากระบวนการของความสัมพันธ์ของคนไทย ซึ่งสามารถอธิบายโดยสรุปได้ดังนี้

การพัฒนาของระบบความสัมพันธ์ เริ่มต้นที่การพบปะกันเป็นประจำสม่ำเสมอ อันเกิดจากการเป็นเพื่อนร่วมงานใกล้ชิดกัน อันเป็นการก่อให้เกิดความไว้วางใจระหว่างกัน กลุ่มคนที่มีความไว้วางใจต่อกัน จึงมีคุณสมบัติของความเป็นเพื่อน หรือพวกเดียวกัน เมื่อเป็นเพื่อนหรือพวกเดียวกันแล้ว คุณค่าของคนไทยยังส่งผลให้มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม และด้วยเหตุผลที่กล่าวมายังสร้างภาวะการพึ่งพาอาศัยกัน ด้วยความต้องการพึ่งพาอาศัยกันทำให้ต้องพยายามรักษาความสัมพันธ์ในรูปแบบของการพบปะกันเป็นประจำเอาไว้ ภาพของระบบความสัมพันธ์จึงออกมาดังรูป

23 กนก วงษ์ตระหง่าน, มิติทางการเมืองไทยในปรากฏการณ์ของสังคมไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529 หน้า 346-350.

"ความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการรวมกลุ่ม (group formation) และรักษากลุ่มไว้สำหรับคนไทย"²⁴ โดยเฉพาะการรวมตัวทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง ดังนั้นความสัมพันธ์ส่วนตัวจึงเปรียบเสมือนแรงยึด (binding force) ที่ทำให้เกิดและผูกยึดให้คนกลุ่มนี้อยู่รวม และดำเนินการทางการเมือง เพื่อตอบสนองผลประโยชน์เป็นหลัก ดังนั้นจึงสามารถสรุปว่า พรรคการเมืองไทยคือกลุ่มที่เกิดและดำรงอยู่ได้ด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว และลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัวนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน (hierarchical relations) หรือลักษณะของการอุปถัมภ์ อันเป็นผลทำให้เกิดโครงสร้างของกลุ่ม ขณะที่ผู้ได้รับการอุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่า ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างระบบความสัมพันธ์ส่วนตัวในสังคมไทยกับการกำเนิดพรรคการเมืองไทยจึงมีลักษณะดังนี้

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

จากรูปจะเห็นได้ว่า ความเป็นเพื่อนหรือพวกเดียวกันเป็นการรวมกลุ่ม (group formation) ที่สำคัญในสังคมไทยโดยเฉพาะ การพัฒนาไปสู่เป็นพรรคการเมืองนั้น หมายความว่าความเป็นพวกเดียวกัน เป็นเพื่อนกันเป็นปัจจัยจำเป็น (necessary factor) สำหรับพรรคการเมืองไทย ดังนั้นการดำเนินงาน การบริหารและการจัดโครงสร้างของพรรค ย่อมได้รับอิทธิพล หรือสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของระดับการไว้วางใจ ความใกล้ชิด เป็นตัว กำหนดการรวมกลุ่มของพรรค พรรคการเมืองจึงมุ่งที่จะดำเนินไปสู่เป้าหมายทางการเมือง โดยอาศัยการให้ความช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเท่ากับเป็นแรงผลักดันให้ผู้ร่วมกันและ ดำเนินบทบาทในฐานะพรรคการเมืองต่อไป

ภายใต้รูปแบบของความสัมพันธ์ส่วนตัวแบบอุปถัมภ์ ทำให้โครงสร้างของพรรคการเมือง ไทยเป็นที่รวมของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างกัน โดยมีบุคคลเดี่ยวหรือกลุ่มเล็กๆ ที่มีอิทธิพลสูงสุดในพรรคและไม่ได้มุ่งแสวงหาสมาชิกโดยทั่วไป ในทางตรงกันข้ามกลับต้องการ ผู้มีชื่อเสียง ฐานะดีสามารถสนับสนุนพรรคในด้านการเมืองได้ และต้องมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้มีอิทธิพลในพรรคเข้ามาเป็นสมาชิก หรือเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรค โครงสร้างของพรรคการเมืองไทย จึงสอดคล้องกับโครงสร้างและลักษณะของพรรคแบบชนชั้น (cadre party) ซึ่งสมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมักจะมีบทบาทในพรรค ภายใต้ การตัดสินใจและการกำหนดบทบาทของผู้นำพรรคหรือผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้นำ

เมื่อการจัดตั้งพรรคการเมือง เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ส่วนตัวและลักษณะการอุปถัมภ์ ระหว่างกันและกัน การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง จึงถูกกำหนดโดยลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัวอันเป็นผลให้กลุ่มผู้นำ หรือหัวหน้าพรรคมีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของพรรค ในองค์การพรรคคนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นผู้นำในตำแหน่งสำคัญของพรรค จะมีอำนาจเหนือ สมาชิกพรรค และมีอำนาจครอบงำพรรคอย่างต่อเนื่อง จนเป็นผลให้อำนาจจำกัดแต่ในกลุ่มพรรค พวกของตนเอง การเปลี่ยนแปลงผู้นำและตำแหน่งสำคัญในพรรคจึงเป็นไปได้ยาก การใช้อำนาจของผู้นำ จึงมีแนวโน้มในลักษณะอัตตาธิปไตย ด้วยเหตุของการเป็นผู้อุปถัมภ์หรือเป็นผู้ อยู่เหนือกว่าสมาชิกส่วนใหญ่นั่นเอง และด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวของหัวหน้าพรรคกับผู้นำใกล้ชิด

จึงก่อให้เกิด "clan" ของหัวหน้าหรือผู้นำในตำแหน่งสำคัญของพรรคเกิดขึ้น กลุ่มต่างๆ ภายในพรรค จึงมีลักษณะสอดคล้องต่อลักษณะของ "กลุ่มวงใน" (inner circle) แบบ "camarilla" และ "กลุ่มบริหาร" (teams of leaders) ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมด จึงสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะ "คณาธิปไตย" (oligarchy) ของพรรคการเมืองไทยใน สังคมไทย การกำหนดบทบาทของสมาชิกพรรคและการควบคุมบทบาทของสมาชิกพรรคในสังกัด จึงตกอยู่ภายใต้อำนาจและการครอบงำของผู้นำภายในพรรคนี้ๆ ซึ่งมีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์ ส่วนตัวและรูปแบบของผู้อุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์อย่างชัดเจน

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา พรรคการเมืองไทยก็ได้เริ่มก่อกำเนิดขึ้นมา พรรคประชาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองที่ได้อำนาจมาในยุคแรก พ.ศ. 2489 โดยมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค การก่อกำเนิดของพรรคการเมืองมาจากความศรัทธาในตัวบุคคลมากกว่าการ ยึดหลักการ พรรคประชาธิปไตยก็ได้วิวัฒนาการความเป็นพรรคเรื่อยมา มีการจัดโครงสร้าง องค์กรที่เป็นสาขาพรรค, และมีการแก้ไขกฎระเบียบและข้อบังคับพรรคหลายครั้ง จนพรรคสามารถ เติบโตและผ่านสถานการณ์ทางการเมืองมาได้ตลอดรอดฝั่ง

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติ พรรคการเมือง พ.ศ. 2517 มากมาย พรรคชาติไทยเป็นพรรคหนึ่งที่ถูกก่อตั้ง ได้แก่ พล.ต. ประมาณ อติเรกสาร พล.ต.ศิริ สิริโยธิน และ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยจดทะเบียน พรรคเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2517 มีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งพรรคก็เพื่อป้องกันและต่อต้าน การขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งจะเป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศไทย และ ราชบัลลังก์ สำหรับนโยบายของพรรคชาติไทยนั้นกำหนดไว้ 2 ประการ คือ นโยบายที่ต้องกระทำ โดยเร่งด่วน ได้แก่ การรักษากฎหมาย และความสงบเรียบร้อยในสังคม ส่งเสริมให้ประชาชนมี ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ดำเนินชีวิตโดยปกติสุข ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีใน ชาติ ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างบุคคลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม นโยบายทั่วไประยะยาวคือ ส่งเสริมประเทศไทยให้มีความมั่นคงและก้าวหน้าในด้านต่างๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการทหาร และพรรคชาติไทยก็ได้อาศัยบุคลิกความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำของพรรคในการควบคุมสมาชิกพรรคในการแสดงบทบาททางการเมืองเรื่อยมา